

Felsefe Neydi?*

Peter Adamson

Çeviri: Janset Nas Kılınç

Felsefe, ya bir kere ya üç kere doğdu ya da doğmasına gerek bile yoktu. Bunlardan en az makul olanı aynı zamanda en yaygın olanıdır: Esas olarak adı anılmaya değer bütün felsefenin Eski Yunanlar arasında özgün bir kökene izi sürülebilir. İşleri bu şekilde görebilmek için bir Aristotelesçi gibi düşünmek gerekir. Aristoteles'in bir filozof olarak emsalsiz etkisi yine kendisinin felsefe tarihçisi olarak etkisine denktir. Kendinden önceki Yunan düşünürlerini araştıran ve bunlardan bazılarının kim olduğunu saptayan oydu. Bunların başında filozof adını hak eden, Türkiye'nin Akdeniz kıyısındaki Milet şehrinden Thales, Anaksimandros, Anaksimenos vardı. Bu filozoflara ve onlardan sonra Platon'a dek bütün filozoflara "presokratikler" diyoruz. Ama Aristoteles kendini Yunan felsefesinin son noktası olarak görüyordu, Platon da son ve en önemli Aristoteles öncesi filozoflardandı.

Yunanca bir kelime olan "felsefe" adını hâlâ taşıyan disiplin, Aristoteles'in entelektüel projesi olmanın izini taşımaktadır. Felsefenin alt disiplinleri bile (mantık, etik, metafizik, zihin felsefesi, siyaset felsefesi, epistemoloji) çok daha önce Aristoteles'in bilimsel tezlerinde özel olarak ele alınmışlardı. Ama Maria Michela Sassi'nin Yunan kültüründe felsefi düşüncenin kökleri hakkında yaptığı zengin araştırmasının başında da gözlemlediği gibi, "felsefe" kelimesinin dildeki yokluğu, felsefenin yokluğunu göstermiyor. Presokratikler kendi yapıtlarını betimlemek için bu kelimeyi kullanmadılar. Bunun gerçekleşmesi için Platon'a kadar beklemek durumundayız.

Bu da bizi felsefenin diğer iki doğumuna getiriyor: antik Hindistan ve Çin'e. Bu kültürlerde de "felsefe" kelimesi yoktu ancak bizim bugün engin felsefi bir yazın olarak tanıdığımız şeyi ürettirler. Aristotelesçi mantık ve epistemoloji kendi denklemleri ile Hint Nyāya okulunda tanıştı ve onun etik öğretileri sık sık Konfüçyüs'ünkiler ile karşılaştırıldı. Eğer felsefi okumanızı Platon'un diyaloglarında gördüğümüz gibi daha zarif ve dramatik tercih ediyorsanız, o hâlde Upaniṣadlar'da ya da Bhagavad Gita'da gördüğümüz felsefi diyaloglara bakmalısınız.

Sassi, felsefenin neden bu üç kültürde aynı anda ortaya çıktığı hakkında teori ortaya atmaktan çekinir. Bu mantıklıdır, yalnızca söz konusu bu teori oldukça spekülatif olmak zorunda olduğu için değil; aynı zamanda Yunan, Hint ve Çin toplumlarının felsefe etkinliğinde bulunan tek toplumlar olduklarından ve gerçekten de felsefenin doğmaya ya da "icat edilmeye" ihtiyacı olduğundan da şüphe etmek için pek çok güçlü sebep olduğundan da. Neden felsefenin insan kültürünün evrensel bir parçası olduğunu farz etmeyelim? Bu hipotezi daha çok keşfetmek için düşüncelerin "felsefi" olmasının

* **Orijinal Kaynak:** Adamson, Peter. (2019, June 27). "[What was Philosophy](#)". *The New York Review*.

Atıf Şekli: Adamson, Peter. (2019, Ekim 24). "Felsefe Neydi?", Çev. Janset Nas Kılınç. sosyalbilimler.org, **Link:** <https://sosyalbilimler.org/felsefe-neydi>

anlamına dair bir fikrimiz olması gerekir. Pek çok insan felsefenin pornografi gibi olduğunu düşünse de –gördüğümüzde biliriz-, bu cevaplaması oldukça zor bir sorudur. Varsayım olarak bu terimi etik, bilgi, varlık, dil ve diğerleri hakkındaki derin sorular gibi bütün soyut tefekkürlerin karşılığı olarak görebiliriz. Eğer aradığımız şey bu ise, o hâlde büyük ihtimalle felsefeyi her yerde buluruz.

Bu şekilde kapsayıcı bir yazını, yaşayan sözlü gelenekleri felsefi içerikleri için araştırılan geleneksel Afrika toplumları hakkında bulabiliriz. Ancak, Afrika felsefesinin her akademisyeni felsefeyi halkın yaygın bilgelikleri olarak görmeyebilir. Henry Odera Oruka'nın, geleneksel Afrika kültürünün bilgeleriyle görüşerek yaptığı “bilgelik felsefesi”ni keşfetme projesinde, halkın bilgeliğinin gerçek “felsefi” bilgelikten ayrı tutulması gerektiği varsayımı yer alır. Felsefi bilgelik, olağanüstü derecede reflektif ve kritik akıllı olmak ile ve etik ve sosyal ilerlemeye olan bağlılığı ile ayrılır.

Oruka söz konusu Afrikalı bilgeliğin presokratiklerin bilgeliği ile karşılaştırılabileceğini iddia eder. Farkları, ikincisinin tarihsel olarak Aristoteles ve onun mirasçıları tarafından “filozoflar” olarak tanımlanma şansını yakalamış olmasıydı. Benzer şekilde, Bryan Van Norden Çin ve Hint düşüncesinin Batı müfredatı ile birleşmesini talep ederken bu geleneklerin presokratiklerin çoğunlukla özdeyişli ve belirsiz açıklamalarından bariz şekilde çok daha fazla felsefi olduğunu ileri sürüyor.

Yani presokratik felsefe hakkında sorulması gereken soru, neden Yunan kültürünün tek başına felsefeye sebep olduğu değil de neden Yunan kültürünün Aristoteles ve Platon'un başarılarına sebep olan belirli bir geleneğe sebep olduğudur. Sassi'nin cevaplamak için yola çıktığı soru budur, felsefeye evrensel kültürel bir fenomen olarak yaklaşmaktansa antik edebi bir tarz gibi yaklaşır. Bunu yapmakla da öbürlerinin pek çok kez yenik düştüğü şeyler onu ayartamaz: O, teknolojik gelişmeler ve yazının icadı gibi sadece tek bir kültürel faktörü vurgulamaz da pek çoğunu keşfeder ve her birine hak ettikleri ağırlığı verir. Örneğin Akdeniz'de metal paranın basılması ile Yunan'daki ilk düşünürlerin aynı anda, İ.Ö. 6. yüzyılda ortaya çıkması merakını uyandırmıştır. Ama doğrudan kurulacak bir bağlantı “çok zor doğrulanabilir” olacağı için sadece ekonomik refahın ve sosyal hareketliliğin entelektüel gelişimde önemli bir yeri olduğunu söylemekle yetinir.

Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş ile ilgili de benzer çıkarımlarda bulunur. Akademisyenler bu geçişi en azından *Phaidros* diyalogunda yazılı metinlerin hafıza alışkanlıklarımızı zayıflattığından şikayet eden Platon'dan beri tartışıyorlar (akıllı telefonlar hakkında ne diyeceğini hayal edebiliriz). Daha yakın zamanda, daha iyimser bir şekilde yazının yayılmasının, ataların bilgeliğini korumak üzerine kurulu sözel kültürün muhafazakârlığından, daha yenilikçi bir söyleme geçilmesini mümkün kıldığı iddia dildi (Buna benzer düşünceler Oruka ve diğerlerini Afrika “etnofelsefesi”ni yani felsefi doktrinleri, antropolojik ve etnografik araştırma temelinde, geleneksel Afrika toplumlarına atfetmeyi eleştirmeye yönlendirdi.) Madeni para örneğinde de olduğu gibi, Sassi sözlü kültürden geçişi Yunan felsefesinin doğuşu için gerekli görür ama yeterli bulmaz. Parmenides gibi biri yazı olmadan büyük ihtimalle imkansız olurdu ama Parmenides gibi fikirlerinizin olabilmesi için bir şeyler yazma fikrinden daha fazlasına ihtiyacınız vardır.

Ayrıca yazı da Yunanlılara özgü değildi. Mezopotamya ve antik Yunandan elimize kalan pek çok

metin var ve bunların bazıları karakteristik olarak felsefi metinlerdir. Örneğin Mısır'dan kalan etik eğitim çalışmaları ve intihara eğilimli bir insanın kendi ruhu ile tartıştığı olağanüstü bir diyalog gibi. Zaten Yunanlıların metinleri bile genellikle söz ile bir başkasına aktarılırdı. Platon'un diyaloglarının birinde Sokrates'in, Parmenides'in öğrencisi Zenon'un kitaplarından birinin okumasını dinlemiş olduğundan bahsedilir. Kinik Diogenes hakkındaki eğlenceli anekdotlardan biri şöyledir: Platon'dan birkaç kuşak sonra, yorucu ve uzun bir eserin okumasına katılır ve okuyucunun papirüs rulosunun neredeyse sonuna gelmek üzere olduğunu fark edip diğer dinleyenlere seslenir; "Cesur olun, kara göründü!"

Presokratiklerden Herakleitos kendi yazdıklarının sadece okunmayacağını ama dinleneceğinin de farkındaymış gibi görünür. Aynı nehre iki kere girilemeyeceği aforizması aslında "Aynı ırmaklara girenlerin üzerinden farklı sular akar."* şeklindedir. Yarım kafiyeli ve uyaklı Yunancası da akan suya benzemez değildir: *Potamoisi toisin autoisin embainousin hetera kai hetera hudata epirrei*.

Eğer bunun gibi yazımlar Antik Yunan'da felsefenin doğmasına sebep olmadıysa, o hâlde belirli türde bir yazım olmuştur. Anaksimandros gibi bir felsefi figürün, eserleri günümüze kalmış düzyazı yazar ilk Yunanlı yazar olması ihtimali dikkat çekicidir. Parmenides ve Empedokles'in de içinde olduğu diğer presokratikler dize hâlinde yazdılar, bunun sebebi Homeros ve Hesiodos gibi ozanların kültürel üstünlüklerine meydan okumak istemeleri olabilir. Sassi sözlü kültürün genelini gördüğü gibi gibi şairleri de muhafazakar görme eğilimde: onlar "Filozofların karşısında farklı farklı konumlar almaya güçlerinin yettiği Tanrılar hakkında geleneksel bir bilginin bekçileriydiler." Yine bu da Aristoteles'i desteklemek içindir. O, şairlerden örtük felsefi görüşlerin çıkartılabileceğini ama bu görüşlerin tamamen açık olmadığına inanmaktaydı.

Aristoteles'in eserlerinde zorlanan günümüz okuyucusu büyük ihtimalle, diyene bak, diye düşünecektir. Ancak Aristoteles'i okumayı zorlaştıran tam da söz konusu epik şiirlerde bulamadığımız şeydir: yoğun rasyonel kanıtlamaların bolluğu. Kanıtlama, Sassi için Yunan felsefesinin ilk yılları ile Yunan yazınının kalanı arasındaki farkı çizen ayırıcı özelliktir. İkincisinde Hesiodos'un şiirindeki gibi tanrıların doğumları ve evrenin oluşması kanıtlama ile kurulamaz da ilham perileri ile şaire aktarılır.

Ancak eğer bu ayırıcı özellik aleni kanıtlama ise bu, delilimiz az olduğu için, presokratiklerde bulabileceğimiz bir şey değildir. Eğer mıknaşın ruhu olduğunu söylediğinde Thales kendi aklından bir kanıtlama sunduysa bunun tam olarak ne olduğunu bilemeyiz. Herakleitos bazı söylemlerinin anlaşılma zılgı nedeniyle bilmececi olarak da biliniyordu. Az önce bahsettiğimiz ünlü metaforunda da olduğu gibi aslında neyi kanıtladığını anlıyor olsak da o, temellendirmesini muğlak bırakmayı seçiyordu: Irmaklar örneği değişim ve durağanlığın bir olduğunu gösterir. Eğer muğlak argümanları bariz hâle getirme oyununu oynuyorsak Hesiodos ve Homeros'tan paragraflar ile de oynayabiliriz. Aristoteles de bazı felsefesi sorunlara belli başlı konumlar verdiğinde bunu yapıyordu. Daha sonra pagan düşünürler ve hatta bazı Hristiyanlar, Homeros'un yorumunu ve felsefi anlatımı iç içe örmeye devam edeceklerdi.

O hâlde hâlâ Aristoteles'in belli başlı seleflerini filozof diye belirleyip kalanları da dışarıda

* Aktarılan Çeviri: Herakleitos. (2005). *Fragmanlar*, Çev. Cengiz Çakmak, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 53.

bıraktığımızda, onun aşağı yukarı keyfi olan kararlarını mı takip etmiş oluyoruz? Büyük ihtimalle evet. Ama Atinalı devlet adamı Solon gibi siyasi ve etik düşünceleri Sassi'yi çok etkilemiş olan figürleri bunun dışında bırakıyoruz. Sassi, onun “presokratikler ile aynı seviyede” olduğunu söylemiştir. Solon'un diğerleri gibi doğaüstü olana başvurmadığına dikkat çeker. Bu, Aristoteles'in kendi selefleri olarak gördüğü filozofların en çok dikkat çeken özelliğidir. Onlara bazen, doğa hakkında merak eden ya da konuşan anlamında physiologoi der (“Fizik” kelimemizin kökü de olan Eski Yunanca'da *physis* aynı zamanda Aristoteles'in eserlerinden birinin de adıdır.) Sassi, presokratiklerin doğayı “Tanrılar için ayrılmış bir hürmet” ile bir gördüklerini söyler. Bu sadece bir hürmet meselesi değildir, aynı zamanda doğaüstü açıklamalar yerine doğal açıklamalar öne sürme yatkınlığıdır da.

Genellikle bu açıklamalar günümüz biliminsanı için de geçerli olan, evreni tek bir teoride açıklama amacından kaynaklandı. Tales her şeyin sudan gelmiş olduğuna inanmış olabilir. Aristoteles onu ve diğer presokratikleri benimsedikleri ilkelere göre şemalandırdı. Bunlardan daha da erken dönemdeki kozmolojik açıklamalar hava, ateş, su ya da Anaksimandros'da görülen, daha soyut olan aperion gibi tek bir maddeye başvuruyorlardı. Kosmostaki her bir fenomene özel olarak biçilmiş, bütün her şeyin teorisi olmaya çalışan ya da çalışmayan doğal bir açıklama yapılmıştı: gök cisimleri ateş küreleridir (Herakleitos) ya da alevli sıcak taşlardır (Anaksagoras); gök gürlemesi ve şimşek çakması gök, küreğin denizi yarmasında olduğu gibi yarıldığında olur (Anaksimenos); gökkuşağı olarak gördüğümüz şey aslında bulutlardaki renklerdir (Ksenophanes). Thales'in hem ilk presokratik olarak hem de fizik bilimcisi olarak görülmesi boşuna değildir. Gölgelelerinden piramitlerin yüksekliğini ölçtüğü, deniz ulaştırması hakkında yazdığı, ordunun bir derin ırmağı geçmek yerine iki sığ akıntıyı geçmesi için bir ırmağı ikiye bölmeyi teklif ettiği ve bereketli bir mahsülü ön görüp bütün zeytin presslerini alıp zeytinyağı piyasasından zengin olduğu bize anlatılır.

Yunan yazınının ilk örneklerindeki başka bir doğallaştırma eğilimine iyi bir örneği de, genellikle presokratik felsefenin bir parçası olarak değerlendirilmese de Sassi'nin *On the Sacred Disease*'de de ele aldığı Hipokratik külliyata aittir. Yazının başlığı yanıltıcıdır [Türkçesi: *Kutsal Hastalık Üzerine*]. Aslında anonim yazar, söz konusu hastalık olan epilepsinin ilahi müdahale ile insanların cezalandırılması olmadığını, doğal bir fenomen olduğunu ve diğer hastalıklardan pek de farklı olmadığını söylüyor. Tanrının sarası tutsun diye belirli insanları seçtiği düşüncesini hayal ürünü olduğu gerekçesiyle reddediyor ve tedavi için büyü ya da ritüeller yapan sahte doktorlara şiddetle karşı çıkıyor. Burada belli ki kendi alanını savunan rasyonalist bir doktor ile karşı karşıyayız. Ancak epilepsinin, doğanın kendi güçleri kutsal olduğu için, farklı bir manada tanrılar tarafından gönderilmiş olduğunu eklemekte geç kalmıyor. Böylelikle vardığı sonuç da bütün hastalıkların kutsal ve insani olduğu oluyor.

Sassi'nin de katıldığı gibi, daha genel olarak presokratikler dinsel olarak düşünmeyi bıraktıkları için felsefi düşüncenin başladığını varsaymak hata olur. Thales hakkında az sayıda bulunan ifadelerden biri onun “her şey tanrılar ile doludur” dediğini aktarır. Kendisinden sonra gelen Platon'un da eleştirdiği gibi Ksenophanes de geleneksel Yunan dinini, kendisi ateist olduğu için değil fakat tanrıların antropomorfik tasvirlerini, tanrısallığın aşkın mükemmeliyetine bir hakaret olduğu sebebiyle eleştirir. Sassi, pek çok presokratik'in kendi dünya açıklamalarının vahiylerden geldiğini iddia ettiğine dikkat

çeker. Bu durum, ondan kalanlardan eski durumunu rahatlıkla anlayabileceğimiz ilk Yunan felsefi eseri olan Parmenides'in *Doğa Şiiri* için de geçerlidir (Neyse ki, Geç Antik Çağ dönemi yorumcusu Simplicius okuyucularına Aristoteles'in Parmenides üzerine söylediklerinin temelini göstermek isterken kendi dini amaçlarını da gözeterek söz konusu şiiri uzun bir alıntı olarak eserine almıştı.)

Parmenides, cesurca varlığın doğasından bahsettiği için “metafiziğin babası” olarak onore edilir. Varolmayanın ne düşünülebilir ne de konuşulabilir olmasından hareketle Varlık'ın bir, değişmez ve küre şeklinde olduğunu iddia eder. Bu delilik gibi duyulsa da en azından bir yöntemi olduğunu söyleyebiliriz. Herakleitos'un aksine o, bariz rasyonel savlar sunup okuyucularına bir çıkarımlar zincirini takip ettirerek kaçınılmaz bir sonuca götürür. Ama biz şiirin bu argümanlı esnekliğine varamadan, okuyucu çoktan yazarın bir at arabasında “gece ve gündüzün kapılarından” geçme yolculuğunu betimleyen giriş bölümünü ve sonrasında da “tamamlanmış hakikatin sarsılmaz yüreğini” öğretme sözü veren bir tanrıçanın huzuruna varışını okumuş oluyor. Bu şiir aynı anda hem bir rasyonel çıkarım hem de bir vahiydir.

Eğer bu rasyonalizmini sek sevenler için rahatsız ediciyse, en azından Empedokles var. O, kendinden önceki presokratiklerden daha karmaşık bir kosmoloji sunuyor: Yunan Felsefesi ve sonrasında Ortaçağ felsefesinde bir standart hâline gelecek olan Sevgi ve Nefret ilkelerinin dört elemente (hava, toprak, ateş, su) etkisi gibi. Sevgi ve Nefret'in zıt etkileri artıp azaldıkça söz konusu elementler de dairesel olarak dönüşürler. Sevgi en yüksek noktasında olduğunda elementler bir araya gelip tek bir küre haline geliyor, bu da bize Parmenides'in küresel “oluş”unu anımsatabilir. Nefretin kontrolü altındayken de elementler aynı merkezdeki kısımlara ayrılır. Bildiğimiz anlamıyla kozmos, bu iki zıt ilkenin birinden diğerine geçişi esnasında doğar ve Empedokles kozmos hakkında ayrıntılı nedensellik teorileri sunar. Örneğin bizim görebilme sebebimizin, gözlerimiz ve görünebilir nesnelerin (söz konusu dört elementin) aynı maddi bileşenlerden oluşması olduğunu söylüyor.

Bu sanki Aristoteles, Empedokles'i bazı noktalarda eleştirse de onun yapmaktan hoşlanabileceği bir felsefe gibi duyuluyor. Ancak klasik dönem uzmanı Werner Jaeger dini ve mistik elementleri doğal açıklamalarla bir araya getiren Empedokles'e minnettarlıkla “felsefi kentaur” diye boşuna dememektedir. Sassi, Gábor Betegh'in yapmış olduğu, ruhun kozmosun bir “miktarı” ve kozmos içinde bir “yolculuk”ta olduğunu söylediği ayrımını takip etmektedir. Gözlemledikçe Empedokles'in her iki perspektifi de bir araya getirdiğini görür. Eğer onun perspektif algısı teorisi, insanın dünya ile aynı malzemelerden yapılmış bir “mikrokozmos” olduğu düşüncesine dayanıyor ise reenkarnasyon hakkında yaptığı merak uyandırıcı açıklamalar (“Ben de bir zamanlar oğlan ve kız oldum, çalı ve kuş oldum, sıçrayarak yol alan balık oldum.”) ve sezgi için tanrılara yalvarması onun felsefesini Parmenides'in ortaya çıkardığı dini arka planla bir olan bir yere koyar. Bu izlenim Sassi için son yıllarda antik felsefe adına yapılan en heyecan verici keşiflerden biri tarafından doğrulanmış oldu. Empedokles'in kayıp fragmanları Strasburg'da bir papirüste ortaya çıktı.

Sözünü ettiğimiz Hipokratik yazarın da söyleyebileceği gibi o zamanlarda presokratik felsefe insanîydi ama aynı zamanda kutsaldı da. O zaman neden hep felsefenin din ile arasına mesafe koyarak

ilerleyebileceği düşünülür? Bunun nedeni bir dereceye kadar, antik felsefenin kendisi hakkında Aydınlanma felsefesinin düşündüğü gibi düşündüğünü varsaymamızdır. Onun dini doktrinleri önemsemeden nereye varacak olursa olsun aklın peşinde olacağını düşünürüz. Bir dereceye kadar da ilk filozoflar pagan dini ile aralarına belli bir mesafe koymuş oldukları içindir. Mesela Ksenophanes, Sassi'nin dediği gibi, “geleneksel inancı... felsefe kabul edilemez özelliklerinden” arındırmıştır.

Ancak yine en önemli cevap Aristoteles'tir. Hocası Platon dini olmayan ya da din karşıtı hiçbir uygulamada bulunmamıştı. Ama Platon'un *Timaios* diyalogunda, adını diyaloga veren karakterin kozmos açıklaması bir dua ile başlar ve diğer diyaloglarının çoğu da dini Yunan imgelerini anımsatan öbür dünya mitleri ile sonuçlanmıştır. Buna karşın Aristoteles çoğunlukla Yunan dini inançlarını yok sayar ve hakkında söyledikleri de kulağa küçümseyici gelebilir. Bu yüzden de *Metafizik* eserinde göksel kürelerin farklı zihinler yüzünden hareket ettiğini söyler. Bunlar da bir şekilde ebedi dairesel hareketlere yol açarlar. Sonra da, geçmiş kuşaklar tarafından tanrılar hakkında yapılmış muğlak açıklamaların altında yatan gerçeğin bu olabileceğini ekler.

Bekleyeceğiniz gibi Aristoteles presokratik felsefenin kendi kaygılarını ele alan özelliklerine dikkat çeker. Empedokles'in “Doğal dünyayı açıklamak için kaç adet ilkeye ihtiyacımız vardır?” sorusuna verdiği cevap (iki: Sevgi ve Nefret, ek olarak dört element) ile çok ilgilenir ama “Et yemekten kesilmiş et babam olabileceğinden kaçınmalı mıyım?” sorusuna verdiği cevap (evet) ile ise hiç ilgilenmez. O hâlde Aristoteles'in presokratikleri filozof olarak tanımasının sebebi presokratik düşüncedeki doğacı ve “bilimsel” zorlamaydı ve bu yüzden de onları “physiologoi” olarak tanımladı. Onun sayesinde bugün yalnızca Yunanistan'da değil bütün dünyada lisans öğrencilerinin karşısına presokratikler dendiğinde bu belli başlı konular çıkmaktadır.

Aristoteles inancı vahiylerdense argümanlara, mitoslardansa logosa olan tek düşünür değildir. Sassi'nin nadiren değindiği ilk Yunan düşünürlerinden bazıları ki bunlar presokratik filozoflar listesinden genellikle dışlanırlar, tartışma konusunda genç aristokratlardan aldıkları ders paralarına yakışacak kadar çok uzmanlık iddia ediyorlardı. Bunlar sofistlerdi. İ.Ö. 5 ve 4. yüzyıllarda genellikle felsefe için engel ve düşman görülen sofistliği, Platon şiddetle eleştirmişti çünkü sadece ikna etmek için kelimeler kullanıyorlardı, hakikat için değil. Aristoteles ise mantık hatalarını teşhis edebilmek için bir egzersiz olarak soğukkanlılıkla inceledi.

Yine de sofistleri ilk Yunan filozoflarına dahil edebilmek için yapılabilecek bir savunma var. Protagoras, “İnsan her şeyin ölçüsüdür, varolan şeylerin var olduklarının ve varolmayan şeylerin var olmadıklarının ölçüsüdür.” sözü ile göreceliğin babası olarak görülebilir ve Gorgias'ın *Var Olmayan Üzerine*'si Parmenidesçi bir metafizik parodisi olarak okunabilir. Büyük ihtimalle sadece bir şakaydı ya da kelimelerin sadece ikna etmek için kullanılabileceğine, olanı olduğu gibi ifade edemeyeceğine dair sofistlik duruşu savunmak için yazıldı.

Ama sofistlerin de filozof olduklarını kabul etmemiz için en iyi neden aynı zamanda presokratiklerin de filozof olduklarını söylememiz için en iyi nedenlerden biridir. Her iki grup düşünür de bizim ikinci dereceden refleksiyon diyebileceğimiz bir şey yaparlar. Bu, onların doğa ile ve kendi

söylemler ve argümanları ile, kendi *logoi* ile çokça meşgul olmaları demektir. Nitekim Herakleitos'un ünlü fragmanında da: "Beni değil *logos*u işiterek her şeyin bir olduğunu kabul etmek bilgeliktir." Ksenophanes insan düşüncesi ile ilahi hakikat arasındaki farkı vurgularken, şans eseri biri hakikate rastlasa da, bilgisine sahip olamayacağını söyler. Bu sofistlerin görüşlerinden çok da uzakta bir ifade değildir. Onlar düşünme ve konuşmanın doğası hakkında da düşündüler ve her anlamda ulaşılamaz olan nesnel hakikati keşfetme yöntemi olmak yerine, Atina'daki demokratik meclisin gücü gibi logosun sadece bazı etkileri ortaya çıkarabilecek bir araç olduğuna karar verdiler. Eğer bu doğruysa, bu felsefi bir duruştur ve öyle bir duruştur ki günümüzün sofistçe siyasetinde epey geçerliliği vardır.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.instagram.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

* Aktarılan Çeviri: Herakleitos. (2005). *Fragmanlar*, Çev. Cengiz Çakmak, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 131.